

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

RNDr. Hana SVOBODOVÁ, Ph.D.

Habilitační práce

Outdoor education in Geography: A specific education strategy

Oponent

prof. RNDr. Vladimír BAAR, CSc.

**Pracoviště oponenta,
instituce**

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity

Text posudku¹

Aktuálnost námětu

Předložená monografie představuje na 198 stranách komplexní pohled na terénní výuku jako specifickou výukovou strategii. První polovina publikace (teoretická část) rozebírá formální aspekty terénní výuky, v druhé části jsou prezentovány výsledky výzkumu terénní výuky – řešeny jsou tedy spíše procesuální aspekty terénní výuky.

V úvodu publikace je stanoven cíl „analyzovat přínosy terénní výuky pro výuku zeměpisu a rozvoj pohybových schopností žáků základních škol“. Tento cíl je dále rozpracován v empirické části do čtyř dílčích cílů. Každý z nich je založen na určitém předpokladu, který je následně výzkumem potvrzen nebo vyvrácen.

Přístup k řešení a zasazení problematiky do odborného (vč. mezinárodního) kontextu

Terénní výuka byla, je a bude aktuálním tématem. Autorka se zaměřuje pouze na terénní výuku realizovanou bezprostředně učiteli na základních školách (se zaměřením na vzdělávací obor zeměpis) a upozorňuje, že pozornost není věnována různým formám terénní výuky, které pro školy zajišťují servisní organizace. Ačkoliv řada aspektů terénní výuky je v zahraniční literatuře dobře popsána, stále existují výzkumné mezery a mnoho autorů doporučuje v této oblasti další výzkum.

V českém prostředí je terénní výuka výzkumně řešena oborovými didaktiky geografie, kterých je v Česku málo a pokud je mi známo, žádný podobně zaměřený výzkum nebyl dosud u nás realizován. Přestože má monografie i některé diskutabilní části, o nichž pojednávám níže, lze předloženou monografii považovat za významný příspěvek k poznání stavu realizace terénní výuky v českých školách a vhodný podklad pro přípravu budoucích učitelů geografie, kteří by ve své budoucí praxi měli terénní výuku v různých formách realizovat.

Zde je nutné dodat, že předložená publikace by měla souběžně fungovat s druhou publikací, kde je H. Svobodová uvedena jako hlavní autorka, a to s Konceptí terénní výuky pro základní školy (Brno: MU 2019), kterou chápu jako ryze aplikačně zaměřenou publikaci.

¹ V textu posudku se lze zaměřit například na tyto oblasti: aktuálnost tématu, přístup k řešení, použitá metodologie, kvalita a správnost dosažených výsledků, původnost dosažených výsledků, uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání, uplatnitelnost výsledků v praxi, formální úprava a jazyková úroveň práce, připomínky k habilitační práci uchazeče.

Přístup k řešení a zasazení problematiky do odborného (vč. mezinárodního) kontextu

Problematika terénní výuky je zasazena jak do aktuálního českého kurikula (vzhledem k roku vydání v roce 2019 samozřejmě před revizí RVP ZV v roce 2021, která se ovšem terénní výuky nijak nedotkla), tak srovnána se stavem terénní výuky v zemích, které představují v této oblasti leadery (zejména Velká Británie a skandinávské země). Vzhledem ke specifikům terénní výuky realizované v českých školách, které jsou dány zejména historickým vývojem, je poměrně velká pozornost věnována charakteristice jednotlivých forem terénní výuky (exkurze, vycházka, terénní cvičení...). Teoretickou část uzavírá kapitola, která nabízí doporučení k realizaci terénní výuky na základních školách a přípravu problémově-orientované terénní výuky. Použita je relevantní česká i zahraniční literatura.

Použitá metodologie

Metodologie je poměrně podrobně popsána v kapitole 4, která je zahájena vymezením výzkumné potřeby. Dále jsou uvedeny cíle výzkumu a výzkumný design. V práci je použito několik výzkumných metod, a to obsahová analýza, rozhovory s učiteli a dotazníkové šetření s žáky a jejich rodiči. Zjištěné výsledky jsou v závěru publikace vzájemně konfrontovány. Dále je prostřednictvím zařízení ActiGraph měřena pohybová aktivita žáků modelové školy. Použité metody jsou zvoleny adekvátně k tomu, co bylo záměrem jejich prostřednictvím zjistit.

Kvalita, správnost a původnost dosažených výsledků

O původnosti dosažených výsledků nemůže být pochyb, jelikož obdobný výzkum nebyl v Česku dosud proveden. Klíčové poznatky jsou představeny v kapitole 5. Zdá se mi však, že šíře poznatků je spíše široká (od učitelů, přes žáky, po učitele až k pohybové aktivitě) než hluboká. Otázkou je, jak by se výsledky výzkumu změnily při větších vzorcích analyzovaných ŠVP, zapojených učitelů a škol. U obhajoby by se měla autorka k šířce a hloubce výzkumu vyjádřit.

Zde ještě uvádím několik poznámek k dílčím částem textu. Domnívám se, že koncepty uvedené v tabulce 1 lze snadno použít i při výuce ve třídě, nejen při terénní výuce, jak je uvedeno. Pasáž na str. 60 o roli učitele a studenta se velmi podobá pasáži na str. 43. Rovněž časové aspekty terénní výuky jsou uvedeny obdobně dvakrát – a to na str. 61 a 68. Připomínku mám také k textu v kapitole 5.5.1, kde název kapitoly příliš neodpovídá obsahu – jedná se spíše o komentář k analýze školních vzdělávacích programů než srovnání výsledků analýzy ŠVP s výsledky rozhovorů s učiteli.

Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání, uplatnitelnost výsledků v praxi

Představené výsledky jsou jednoznačně uplatnitelné pro rozvoj oboru. Otevírají možnosti výzkumu terénní výuky v Česku, které lze dále prohlubovat, například zvýšením počtu respondentů.

Rovněž pro praxi, tedy školy a učitele, jsou výsledky dobře uplatnitelné. Kromě formálních aspektů terénní výuky, se kterými by měli být obeznámeni učitelé na školách, jsou využitelná zejména doporučení pro realizaci terénní výuky uvedená v kapitole 3. Popis jednotlivých principů by však mohl být detailnější, zde je určitě významná rezerva. Za přínosnou považuji kritiku stavu realizace terénní výuky v českých školách a naznačení, jakými směry by se měla terénní výuka na českých školách dále ubírat. Z textu je zřejmý apel na užitečnost terénní výuky a její propojení na reálné situace odehrávající se v krajině či společnosti, což je trend, který by se měl ve výuce (a nejen geografie/zeměpisu) v Česku stále více aplikovat.

V diskusi jsou pak naznačeny další směry výzkumu terénní výuky i doporučení pro školní praxi. Zároveň jsou zde realisticky naznačeny limity výzkumu.

Formální úprava a jazyková úroveň práce

Po formální stránce je práce v pořádku. V jazykové stránce nespátřuji nedostatky, ovšem nejsem rodilý mluvčí ani lingvista. Ocenil bych lepší strukturaci textu v kapitole 5.2.1, která je poměrně obsáhlá, ale nijak nečleněná, což snižuje její čitelnost.

Připomínku mám k používání pojmů pro terénní výuku. Někdy je používán termín *outdoor education*, jindy *fieldwork*. Přestože je terminologie na str. 13 vysvětlena, přijde mi, že je s těmito pojmy operováno různorodě. Proč není používán termín *outdoor learning*, který je v anglosaských textech využíván častěji než oba zmíněné pojmy? Také pojem *ecological exercise* se mi nezdá úplně v souladu se zahraniční literaturou.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

1. Název publikace uvádí, že terénní výuka je specifická vzdělávací strategie. Nikde v textu není těmto specifickým věnována explicitně pozornost. Často je také používán pojem „silná výuková strategie“. Proč je tedy zvolen tento název a jak specifická souvisí se „sílu terénní výuky“ jako výukové strategie?
2. Během následujících let bude připraveno „nové“ kurikulum pro základní školy. Má autorka představu, jakou roli by v něm mohla hrát terénní výuka?

Závěr

Habilitační práce Hany SVOBODOVÉ „*Outdoor education in Geography: A specific education strategy*“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Tiché dne 24. května 2021

.....
podpis